

Dagda Ryan-Valverde
Mireia Valverde



2025

Les trajectòries professionals dels ballarins: mites, realitats i reptes

Informe dels principals resultats de l'estudi

Com citar aquest document:

Ryan-Valverde, D. & Valverde, M. (2025) *Les trajectòries professionals dels ballarins: mites, realitats i reptes*. Grup de Recerca Factor Humà, Organitzacions i Mercats (FHOM). Universitat Rovira i Virgili. ISBN: 978-84-09-78111-9



Les trajectòries professionals dels ballarins: mites, realitats i reptes © 2025 by Dagda Ryan-Valverde; Mireia Valverde is licensed under CC BY-NC-ND 4.0. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Fotografia de portada: MWFOTOGRAFIA

Resum executiu

El present estudi parteix de la necessitat de millorar la comprensió de les trajectòries professionals dels ballarins. En un context on conviuen mites oposats, des de l'èxit visible d'uns pocs intèrprets fins a la precarietat estructural de la majoria, es fa imprescindible comptar amb dades empíriques que permetin contrastar percepcions i aportar una visió matisada i realista de la professió. A partir d'un qüestionari, s'obtenen 143 respostes amb l'objectiu d'explorar a què es dediquen realment les persones amb un grau professional en dansa, quines condicions laborals troben i com la formació en dansa ha influït en les seves carreres. Els principals resultats inclouen:

Els graduats en dansa són professionals **altament formats**. La majoria continua la seva formació en dansa més enllà de la graduació, complementada amb altres estudis (sovint universitaris), coneixements en altres disciplines físiques o competències artístiques diverses. També presenten un coneixement de llengües notable, fet que reforça la seva capacitat d'adaptació i internacionalització.

Pel que fa a les carreres professionals, i qüestionant el mite de la inviabilitat de treballar com a ballarí, la majoria aconsegueixen establir-se en el món de la dansa. Tot i així, la multiplicitat d'activitats és la norma: els graduats sovint combinen interpretació a l'escenari amb docència, coreografia, gestió o altres activitats. Són, doncs, uns **professionals polifacètics**, les carreres dels quals són també força més **longeves** del que es podria esperar.

Per a aconseguir tots els projectes en els que estan involucrats, els ballarins despleguen una **àmplia varietat d'estratègies de cerca de feina**, que no es limiten al moment en que es busca una ocupació concreta, sinó que es van llaurant de manera continuada.

Les **condicions laborals**, però, són **exigents**. Els ingressos mitjos superen els de la població catalana. Tot i així, quan es miren únicament els guanys derivats específicament de ballar a l'escenari, aquests resulten insuficients per sobreviure'n per a la gran majoria. Això obliga a diversificar els ingressos amb altres feines del sector. També es constata la presència del treball no remunerat, l'alta dependència inicial de suport familiar i la probabilitat d'interrupcions llargues durant la carrera. La precarietat, no guanyar-se prou bé la vida i la manca de perspectives de futur emergeixen com a principals reptes.

Tot i les dificultats, la **satisfacció professional** és **elevada**: els graduats valoren positivament les seves carreres, destacant especialment la possibilitat d'aprendre contínuament, les bones relacions professionals i la identificació amb la feina.

Sigui quina sigui la trajectòria professional seguida, els graduats destaquen que completar estudis professionals de dansa els ha dotat de **valors i principis duradors**, com la disciplina, la perseverança i la seguretat en un mateix, útils en qualsevol àmbit professional.

En aquest estudi, alguns dels mites i estereotips al voltant de les professions de la dansa han estat qüestionats i/o matisats. Tot i així, més enllà de les estadístiques, el viatge professional de cada individu és personal i irrepètible.

Se us convida a explorar en detall aquest informe dels principals resultats de l'estudi en les pàgines que segueixen.

Índex

1.	Presentació	4
2.	Mostra	6
3.	Perfil formatiu: molt més que ballarins	8
4.	Una trajectòria professional acompanyada: cercle social i xarxes de suport	12
5.	Què fan els graduats en dansa? Dedicació professional al llarg de la carrera	14
6.	Varietat en les estratègies de cerca de feina	21
7.	Llums i ombres en les condicions laborals	23
8.	Una optimista valoració de la pròpia carrera professional	30
9.	Què aporta estudiar dansa professionalment?	31
10.	Reflexió final	35
11.	Apèndix tècnic: en què es diferencia aquest estudi?	36
12.	Referències	37

1. Presentació

El món de la dansa compta amb mites i estereotips que projecten una visió distorsionada, tot i que no necessàriament equivocada, de les professions dels ballarins. Sobretot se n'ofereixen dues visions contraposades: per un costat, sovint se'ns parla de les experiències de ballarins exitosos, aquells que han destacat gràcies al seu indubtable talent tècnic i artístic, que desenvolupen la seva carrera professional especialment en el context de les millors companyies de dansa. Són històries que descriuen persones altament dedicades que, a través d'un dur treball, han obtingut excel·lents resultats i el seu èxit ha tingut una molt alta visibilitat. A l'altre extrem, se'ns presenta l'estereotip oposat a través de fredes i crues dades sobre les professions de la dansa: alguns estudis mostren la intermitència de les feines dels ballarins, minses i fragmentades, tant per l'escassetat de treballs amb contractes dignes com per la seva curta durada (per exemple, Rannou & Roharik, 2006 amb dades de França). En aquest i d'altres textos es destaca que la indústria de les arts escèniques és precària en general, així com la gairebé impossibilitat de subsistir únicament d'una feina en aquest sector (Di Nunzio et al., 2017 amb dades d'Itàlia). Igualment, a l'entorn de l'estat espanyol, observem xifres alarmants que mostren que la majoria d'artistes espanyols es troben en el llindar de la pobresa i, entre ells, els ballarins són qui surten més mal parats (Fundación AISGE, 2024), tot i que la seva inversió en esforços i dedicació professional pugui arribar a ser tan alta com la dels ballarins consagrats. Fins i tot, pot ocórrer que els graduats en dansa no acabin exercint mai com a ballarins (Bennett, 2009; Hopper et al., 2020).

Malgrat aquests estereotips, les trajectòries i carreres dels ballarins professionals poden ser molt més variades i complexes (Montgomery & Robinson, 2003), i l'agència que imprimeixen en el desenvolupament de les seves carreres pot demostrar un grau d'iniciativa important, similar al dels emprenedors de negocis, fins i tot en el context d'incertesa que caracteritza el mercat laboral dels artistes (Naclerio, 2023).

Davant aquesta potencial diversitat, l'objectiu del present estudi consisteix en **explorar les trajectòries professionals dels ballarins**, identificant a què es dediquen i com són les seves condicions laborals, sigui dins o fora del món de la dansa, tot observant com els han influenciat professionalment els estudis en dansa.

A tal efecte, es va dissenyar i difondre un qüestionari que va ser respost per un total de 143 persones graduades en estudis professionals de dansa. A partir de les dades recollides en el treball de camp, s'aporta una base empírica que desvetlla, una per una, les realitats darrere d'alguns dels mites i estereotips que envolten el món professional de la dansa, tal com les han viscut les últimes generacions de graduats en dansa a Catalunya.

Es tracta d'un estudi sense precedents directes en el context espanyol, tant per la seva envergadura i taxa de resposta, com per l'abast i detall de les informacions recollides (veure'n detalls a l'[Apèndix tècnic](#)). Aquest document representa un resum dels seus principals resultats, que ens plau posar a disposició de la comunitat del món de la dansa.

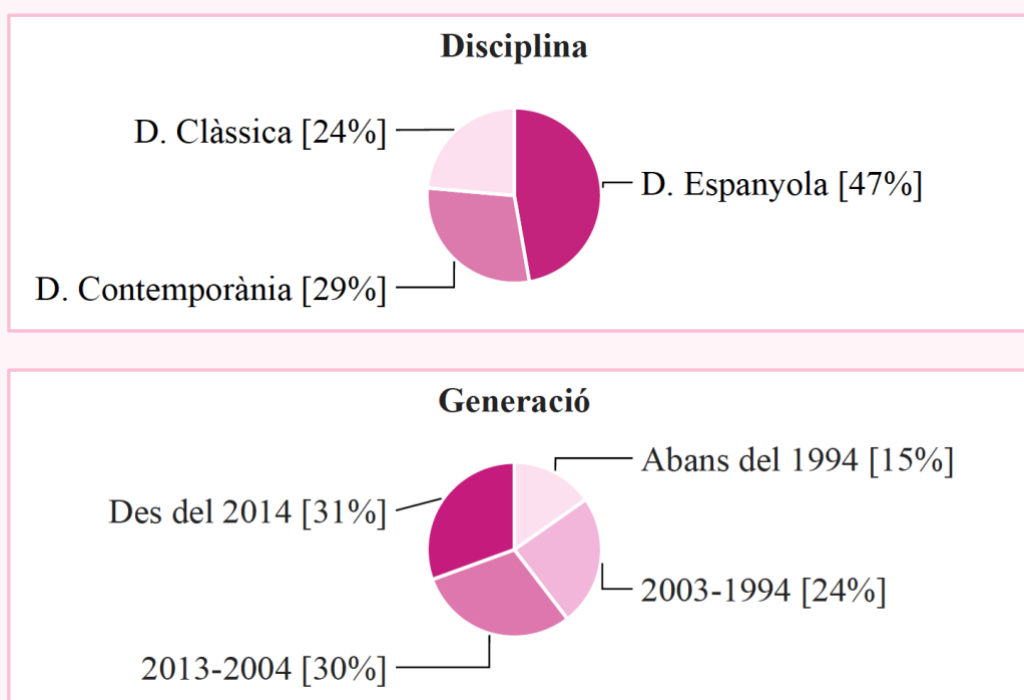
En aquest punt, és imperatiu destacar que l'estudi no hauria estat possible sense la involucració dels membres d'aquesta comunitat que van dedicar un temps important a respondre aquest qüestionari tan detallat: els graduats respondents. La seva participació i ajuda en la difusió del qüestionari han estat indispensables i per això els voldríem estendre el nostre màxim agraïment. Així mateix, ha estat un privilegi comptar amb el suport de la direcció del Conservatori Professional de Dansa de l'Institut del Teatre i del guiatge del grup de recerca Factor Humà, Organitzacions i Mercats (FHOM) de la Universitat Rovira i Virgili.

2. Mostra

La població per a aquest estudi es defineix com el conjunt de tots els graduats dels estudis professionals de dansa del Conservatori Professional de Dansa (CPD) de l'Institut del Teatre de Barcelona. Per a accedir al major nombre de possibles respondents, es van utilitzar diverses estratègies i es van creuar les informacions obtingudes de diverses fonts: bola de neu a partir dels contactes primaris d'una de les autores; difusió del projecte per part de la direcció del CPD per email i a les seves xarxes socials; contacte amb associacions com APDC i IT Impulsa; anàlisi de les llistes públiques del Directori de Talent i del Catàleg Professional de Graduats i Graduades, disponibles en obert al web de l'Institut del Teatre; així com cerca en obert per LinkedIn, Facebook i Instragram dels noms recollits de la catalogació dels vídeos dels espectacles de graduats del CPD dels últims 20 anys, també en obert al web del MAE (Museu de les Arts Escèniques).

El qüestionari es va difondre online al llarg de l'estiu 2024 i recollir a la plataforma científica QualtricsXM. Dels 286 graduats en dansa del CPD-IT contactats, es va rebre un total de **143 respostes vàlides**. Això representa una molt bona taxa de resposta del 50% i cobreix a una important representació de la població de ballarins formats a Catalunya en els últims 40 anys.

Distribució de la mostra per disciplina i any de graduació



Entre els participants hi figuren 117 dones (82%) i 26 homes (18%). La major proporció de dones reflecteix la distribució habitual d'homes i dones entre l'alumnat del CPD. Pel que fa a la disciplina dels enquestats, es reparteixen entre els tres departaments del CPD: 34 de dansa clàssica (24%), 42 de dansa contemporània (29%) i 67 de dansa espanyola (47%).

Respecte a la distribució temporal de les dates de graduació dels enquestats, hi ha una molt bona participació de graduats entre les últimes quatre dècades, com mostra el gràfic. Aquesta distribució permet observar les diferents etapes del cicle de vida professional, des de completar la formació i entrar al mercat laboral, passant per la consolidació de l'itinerari professional seguit, i fins a arribar als últims anys d'activitat professional, així com possibilitar una anàlisi classificada per diferents generacions de graduats.

3. Perfil formatiu: molt més que ballarins

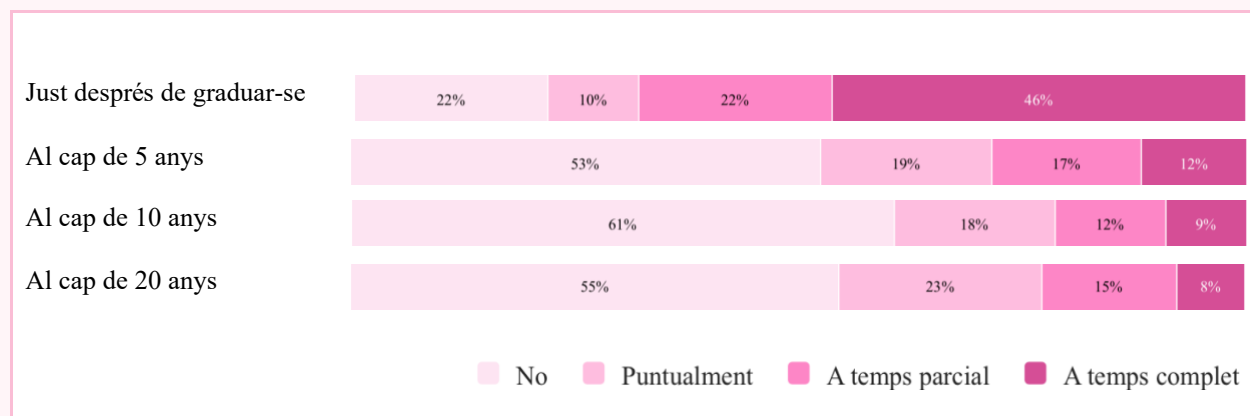
Quin és el bagatge formatiu dels ballarins més enllà del Grau Professional de Dansa, el punt de partida que tots comparteixen? Quan finalitzen aquests estudis, són joves d'uns 18 a 20 anys però, com passa en altres sectors, graduar-se no és el punt final del seu itinerari formatiu. Com continuen intensificant i ampliant les seves competències? Com s'articula el seu perfil formatiu al llarg del temps?

Continuació de la formació en dansa

La gran majoria dels graduats del CPD (78%) continua la seva formació com a ballarins immediatament després de finalitzar el Grau Professional de Dansa, sigui a temps complet (46%), a temps parcial (22%) o puntualment (10%). De l'altre 22% que interromp la seva formació com a ballarins, la meitat indiquen haver-la reprès al cap d'un temps.

Cinc anys després de la graduació, observem que el percentatge de graduats que es formen a temps complet disminueix significativament, passant del 46% al 12%, reflectint la transició natural cap a l'etapa professional. Ara bé, gairebé la meitat continuen fent estudis de dansa, ja sigui a temps complet, parcial o puntualment. Cal destacar que, encara que la intensitat dels estudis de dansa vagi disminuint, la proporció total de ballarins que continuen aprenent dansa es manté fins i tot 20 anys després de la graduació, subratllant que el món de la dansa requereix un aprenentatge continu, no només per a mantenir la forma física, sinó també per adquirir noves tècniques i adaptar-se a l'evolució del sector.

Continuació dels estudis en dansa al llarg de la carrera professional per intensitat



Formació en altres aspectes de la dansa i disciplines afins

Més enllà de la formació com a ballarins, molts graduats també amplien les seves competències en altres àmbits de la dansa o disciplines afins:

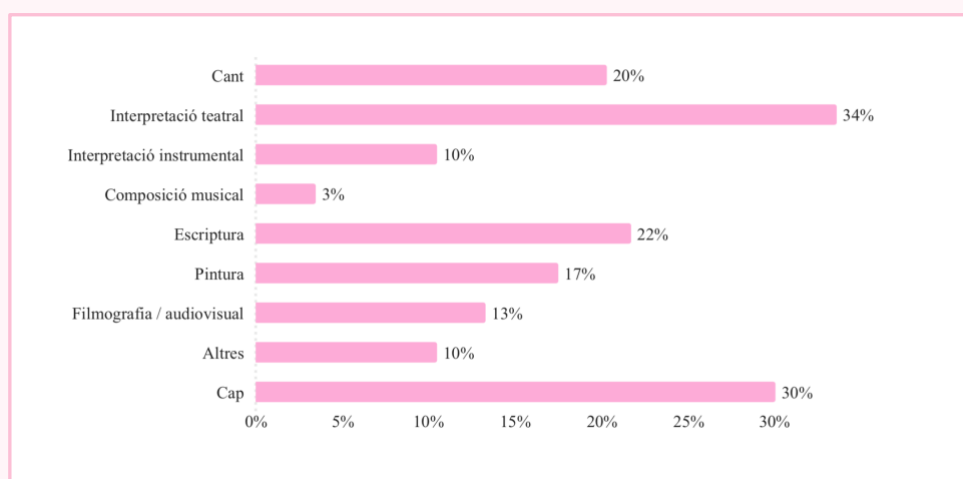
- 40% de la mostra realitzen un Grau Superior de Dansa (equivalent a un grau universitari), sigui en el propi Institut del Teatre o en altres institucions similars arreu de l'estat espanyol o Europa, i sigui immediatament després del grau professional de dansa o al cap d'uns anys.
- 20% tenen titulacions en altres disciplines físiques, sobretot en algunes d'específiques que es poden vincular a la preparació física per a la dansa, com Pilates o Gyrotonic/Gyrokinesis, però també d'altres més àmplies com la Fisioteràpia esportiva, o fins i tot d'altres més allunyades de la dansa com diversos tipus d'arts marcial.

En conjunt, doncs, una proporció important dels graduats tenen una titulació addicional en dansa o en disciplines físiques.

Habilitats en altres àmbits artístics

El 70% dels graduats tenen habilitats en àmbits artístics més enllà de la dansa. Aquestes són ben variades, amb la més destacada sent la interpretació teatral (34%), seguida de l'escriptura (22%) i el cant (20%). Entre les habilitats mencionades a la categoria "altres" es troben àmbits artístics ben variats que, en molts casos, s'apliquen a la dansa: costura per la dansa, disseny de vestuari escènic, disseny de moda, teatre musical i cabaret. Cal destacar que totes elles requereixen un procés d'aprenentatge més enllà del que han rebut en els estudis de dansa.

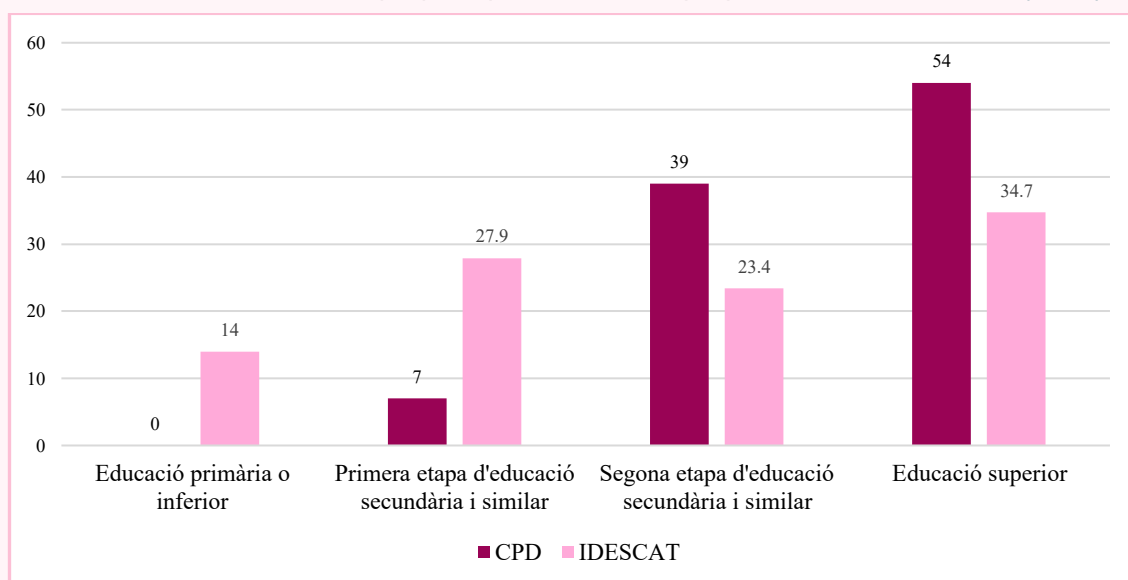
Altres habilitats artístiques dels graduats



Estudis acadèmics

Pel que fa al nivell d'estudis acadèmics, el grau d'educació formal dels graduats del Conservatori Professional de Dansa de l'Institut del Teatre està per sobre de la mitja de la societat catalana: així com un 27,9% de la població catalana només arriba al final de la primera etapa d'educació secundària (ESO), el 93% dels graduats van més enllà en els seus estudis acadèmics. Més encara, només el 23,4% de la població catalana arriba al final de la segona etapa d'educació secundària, mentre que un 39% dels graduats arriben fins aquest punt. Encara més enllà, 54% dels graduats en dansa completen un programa d'educació superior (8% amb cicle superior, 27% amb grau universitari/licenciats, 17% amb màster i 2% amb doctorat), enfront de poc més d'un terç (34,7%) entre la població catalana.

Comparació entre el nivell d'educació dels graduats del CPD i del conjunt de la població catalana. Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies i dades d'IDESCAT (2024)

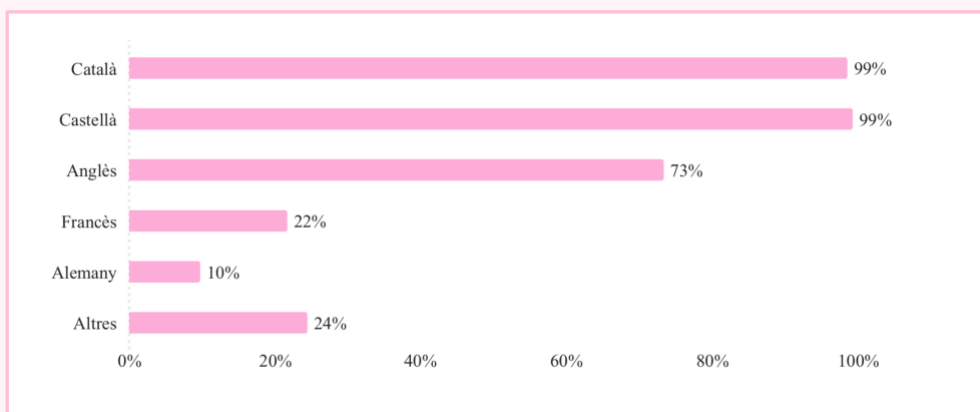


Pel que fa a l'àmbit d'especialització en els estudis acadèmics dels graduats, aquest és completament variat, amb una única notable absència de professions manuals com electricitat o fusteria.

Llengües

Considerant l'anglès com la segona llengua (en el cas de Catalunya, la tercera llengua) més comuna, no semblaria estrany que el 73% dels graduats parlin anglès. No obstant, aquesta dada s'ha de contraposar al només 25% del conjunt de la població espanyola que el parla entre "amb dificultat" i "bé" (INE, 2023).

Llengües parlades pels graduats



A més de les llengües detallades al gràfic, un 24% dels graduats parlen altres idiomes, d'entre les quals destaca l'italià, parlat pel 15% de la mostra, fet que indica vincles en el sector de la dansa entre el nostre context més proper i Itàlia.

Més enllà d'examinar *quines* llengües parlen els graduats, és també interessant observar *quantas* en parlen, com a indicador de la internacionalització de les professions dels graduats en dansa, que en la mostra varia entre una i set. S'observa, a més, una diferència estadísticament significativa entre el nombre de llengües parlades pels graduats de cada disciplina: els graduats de dansa clàssica, amb una mitja de 3,85 llengües, seguits dels de dansa contemporània, amb una mitja de 3,55, i els de dansa espanyola, amb una mitja de 2,88 llengües. Aquesta diferència podria indicar una major necessitat de treballar a l'estranger pels graduats de dansa clàssica i contemporània, hipòtesi que, més endavant, en la secció de condicions laborals, serà contrastada amb les dades sobre els països on els graduats han desenvolupat les seves carreres.

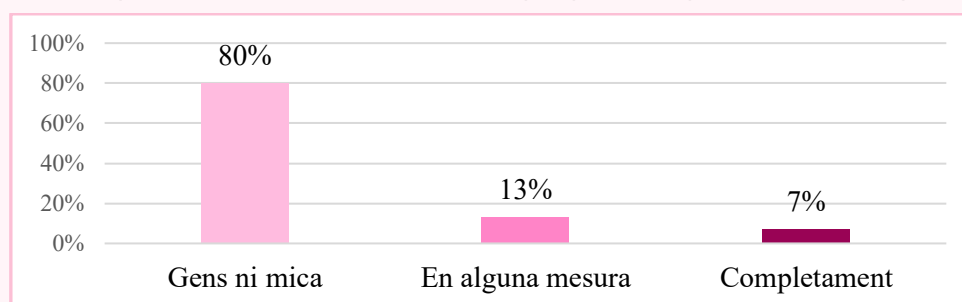
Molt més que ballarins

Amb totes les dades mostrades en aquesta secció, es pot apreciar que els ballarins graduats del CPD esdevenen persones altament formades, tant en les arts i el propi món de la dansa, com a nivell acadèmic, com lingüísticament. Això configura una imatge completament diferent a la més comuna dels ballarins com a persones entrenades únicament i específica per a la dansa. Caldrà veure, doncs, a partir de tota aquesta formació, quin és el camí professional seguit per aquests graduats i en quin entorn social s'han produït aquests processos.

4. Una trajectòria professional acompanyada: cercle social i xarxes de suport

El cercle social dels ballarins de la mostra té un component important de persones relacionades amb el món de la dansa, de mitja un 57% d'aquest cercle, un percentatge que es manté bastant estable al llarg de les generacions. En els extrems, un 10% de la mostra té menys del 10% del seu entorn vinculat amb la dansa, mentre que el 30% viu en un context on almenys el 75% de les seves coneixences pertanyen al món de la dansa. És important destacar que aquests cercles socials es teixeixen com a part de la carrera professional dels graduats, i majoritàriament no venen donats per la família, ja que només el 7% de graduats tenen pares o familiars pròxims que s'hagin dedicat completament al món de la dansa, enfront al 80% de participants els pares dels quals ni s'han dedicat ni han mantingut contactes amb el sector.

Dedicació professional al món de la dansa per part dels pares o familiars pròxims

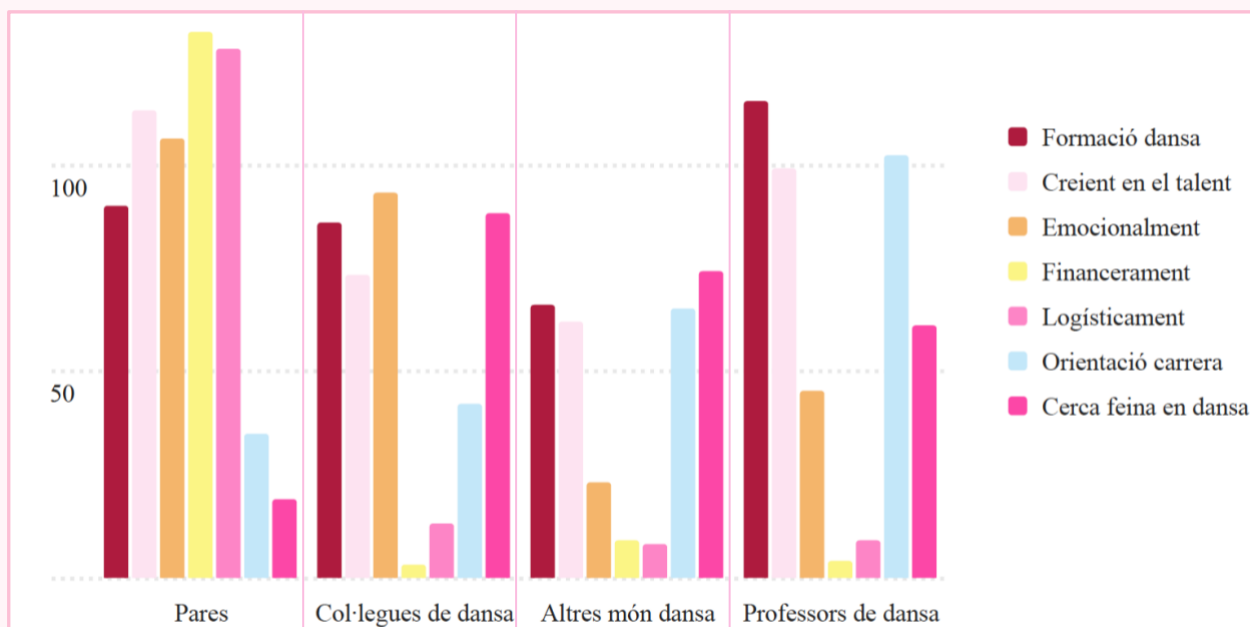


Tot això no vol dir que els familiars pròxims no tinguin una influència importantíssima en la carrera professional dels ballarins, ans al contrari: tal com mostra el gràfic de la pàgina següent, els pares són, de fet, el grup d'influència més rellevant en la carrera professional dels graduats en dansa, contribuint sobretot en termes de finançament i suport logístic (com per exemple ajudant amb transport, organització del temps, llar, etc.) tant durant com després de l'època d'estudis. Són també els progenitors qui tenen un major impacte pel que fa al suport emocional i la creença en el talent dels seus fills. Tot i no estar vinculats professionalment amb la dansa en la gran majoria, la seva importància és fonamental.

El següent grup amb més pes específic en la trajectòria professional dels ballarins són els seus professors de dansa, amb un paper destacat sobretot en la formació en dansa, tal com cabria esperar, però també en l'orientació de la carrera artística i confiant en el seu talent amb la credibilitat que aporta el seu rol. En menor proporció, els professors també poden arribar a tenir un rol important a l'hora d'ajudar a cercar feina.

Els col·legues del món de la dansa també juguen un rol rellevant en la carrera professional dels ballarins, amb un pes notable sobretot aportant suport emocional (només superat pels pares) i ajudant en diversos aspectes de la cerca de feines en la professió. Altres professionals del món de la dansa, com coreògrafs, directors o repetidors, també destaquen pel seu suport en la cerca de feines o projectes, així com en l'orientació de la carrera artística, cosa que indica la seva importància com a facilitadors d'oportunitats i referents en el circuit professional. En conjunt, doncs, la carrera professional dels graduats en dansa es construeix gràcies a una xarxa diversa de suports.

Persones importants i com han contribuït en la carrera en el món de la dansa



5. Què fan els graduats en dansa? Dedicació professional al llarg de la carrera

Quina és la dedicació professional dels graduats en dansa del CPD? Es sosté el mite de la impossibilitat de perseguir i mantenir una carrera en el món de la dansa o, fins i tot, de començar-la? Aquesta secció exposa els diferents itineraris professionals seguits pels graduats enquestats.

Deixar el món de la dansa: qui, quan, per què?

Només un 5% dels ballarins de la mostra deixen per complet el món de la dansa just després de graduar-se per a dedicar-se a fer estudis no relacionats o a treballar en altres sectors. Ara bé, és important destacar que la meitat d'aquests es re-incorporen al món professional de la dansa posteriorment. Així doncs, les persones que deixen la dansa just després de la graduació i ja no hi tornen es limiten a 4 participants en tot l'estudi. Per tant, la pèrdua inicial del talent format en dansa és únicament del 2,8% de la mostra.

Cinc anys després de la graduació, la proporció d'aquells que no estan implicats en activitats professionals relacionades amb la dansa augmenta lleugerament fins al 7,5%; deu anys després de graduar-se arriba a un 11%, i a partir d'aquí, s'estabilitza en les cohorts d'enquestats que tenen prou edat per a haver respost amb aquesta perspectiva temporal. Aquesta dada es manté similar vint anys després de la graduació, indicant que aquells que romanen en la professió de la dansa durant els primers deu anys probablement hi continuaran implicats d'alguna manera al llarg de tota la seva carrera. Per tant, el mite que suggereix que les persones formades professionalment en dansa no acaben treballant en aquest sector queda contradit en aquest estudi.

En relació a aquells que s'han dedicat al món de la dansa al llarg de certes etapes de la seva carrera i més endavant l'han deixat (23 persones, 16% de tota la mostra), ens preguntem quants són, quines són les seves següents dedicacions, en quin moment deixen el món de la dansa i el perquè.

Les trajectòries d'aquests graduats es poden dividir en dos grans grups. El primer grup està format per aquells que han optat per una carrera en l'ensenyament de diverses disciplines físiques més enllà de la dansa, sobretot Pilates i entrenament físic, però també altres més allunyades de la dansa, com les arts marcials. Al segon grup s'hi inclouen aquells que han optat per fer un gir més radical en la seva orientació professional cap a carreres ben variades i no relacionades amb la dansa, com per exemple en les ciències de la salut (medicina, infermeria, psicologia, etc.), el món de la gestió empresarial (banca, publicitat, etc.), el món de l'ensenyament i serveis públics (universitat, educació social, policia, etc.) entre d'altres.

És rellevant destacar que, en tots aquests casos, es tracta de dedicacions per a les quals cal una preparació important a través d'estudis reglats i pràctica professional, és a dir, conformant una segona carrera completa en el seu itinerari vital. També cal subratllar que tots aquests casos són persones que no només han treballat al món de la dansa en general, sinó que han sigut ballarins d'escenari, i que a l'hora de fer la transició cap a la nova professió, majoritàriament han anat disminuint la dedicació a l'escenari en favor de treballar com a professors de dansa abans de deixar el món de la dansa per complet. D'alguna manera, es podria interpretar que en aquests casos, la feina primer com a ballarins i després com a professors de dansa els ha dotat de suficient temps i recursos econòmics per a estudiar i preparar la nova professió.

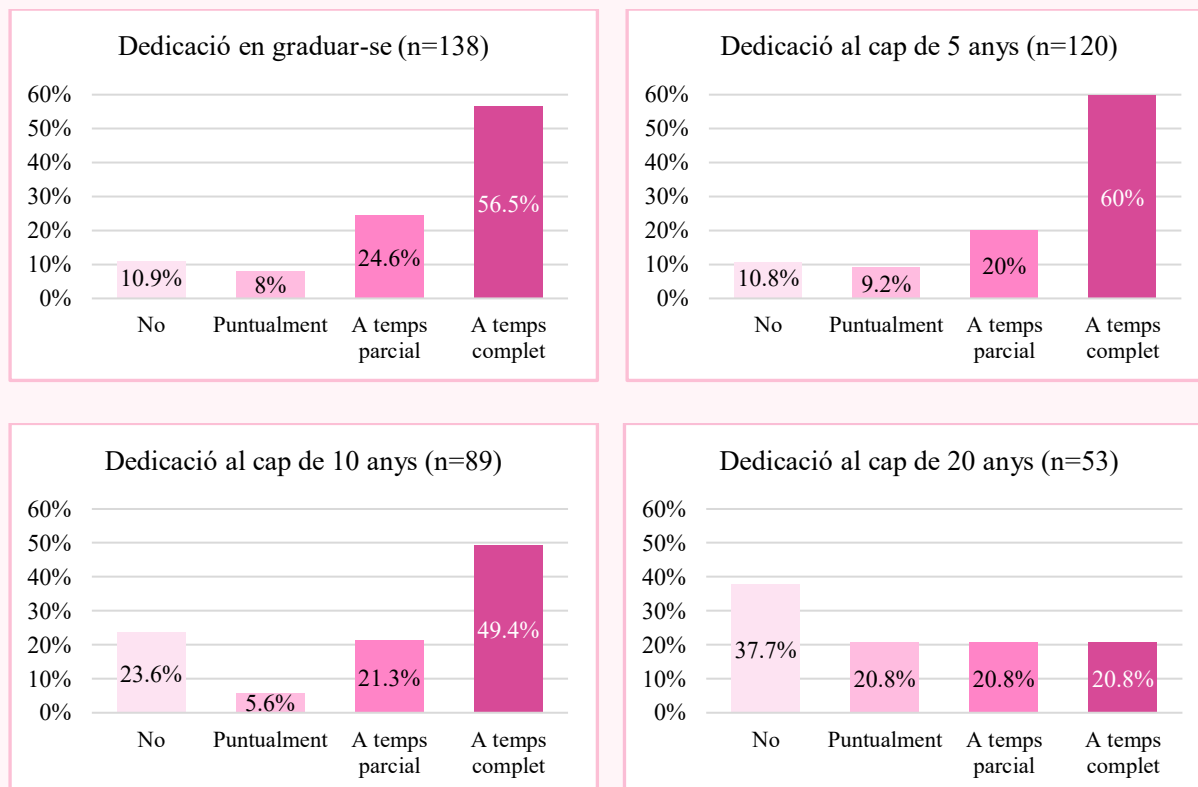
Pel que fa al moment en que es produeix aquesta transició, els qui van cap a la docència d'una disciplina física tendeixen a fer-ho bastant tard de la carrera professional, almenys al cap de 10 anys, però més comunament després de 20 anys, de manera que es pot considerar que abans ja han desenvolupat una plena carrera en el món de la dansa. En canvi, en els casos d'aquells que opten per una via professional completament diferent, no es detecta cap patró clar pel que fa al moment de transició.

Finalment, pel que fa a les raons per deixar la dansa després d'haver-s'hi dedicat, aquestes són molt diverses i varien en grau d'importància per a cada individu. La raó més comunament esmentada i proporcionalment amb més grau d'impacte és no poder-se guanyar prou bé la vida, seguida de no agradar prou l'estil de vida associat amb una carrera professional en dansa. Cal diferenciar, però, entre els dos grups esmentats més amunt: aquells que han passat a l'ensenyament de disciplines físiques esmenten com a principal raó el fet que el cos ja no els dona més de sí per a afrontar les exigències físiques de la dansa a l'escenari. En canvi, entre els qui han virat cap a una professió completament diferent, hi ha més varietat en la raó principal, tot i que hi preval el desig de perseguir altres aspiracions sobretot intel·lectuals i professionals. Entre altres raons esmentades s'hi troben aspectes lligats a les poques oportunitats laborals que ofereix el món de la dansa i la dificultat d'identificar-les, o el fet que requereixen una important inversió de feina per a aconseguir-les, tot i aportar poca estabilitat econòmica. Només tres persones de tota la mostra van deixar la dansa a causa de lesions.

Graduats que esdevenen intèrprets: ballarins a l'escenari

A l'altre extrem de deixar el món de la dansa, cal observar l'itinerari professional en principi més desitjable després d'haver fet una formació en dansa, és a dir, la dedicació dels graduats a la interpretació, específicament com a ballarins a l'escenari.

Ballarins a l'escenari al llarg de la carrera professional segons grau de dedicació



Al bell inici de la carrera, només al voltant d'un 10% dels graduats no tenen cap dedicació a la interpretació. Això no significa que no treballin en altres contextos del món de la dansa, sinó que no tenen la dedicació específica de ballarins a l'escenari. Per tant, en major o menor mesura, la gran majoria d'enquestats sí que es dediquen a la interpretació en algun grau i més de la meitat, de fet, ho fan a temps complet.

Mentre que es podria pensar, seguint el mite abans descrit de la impossibilitat de dedicar-se a l'escenari, que després d'un període inicial d'intentar bastir una professió com a ballarí, s'abandona la dedicació a l'escenari, les dades de la mostra indiquen que al cap de 5 anys de graduar-se, aquesta proporció elevada de graduats que es dediquen a ballar no només es manté, sinó que es consolida amb un 20% que ballen a temps parcial i un 60% a temps complet. Amb el pas dels anys, 10 després de graduar-se, es manté la proporció de ballarins a temps parcial, però baixa lleugerament el nombre de persones per a qui ballar a l'escenari és la seva dedicació a temps complet, tot i encara representar la meitat de la mostra. A molt més llarg termini, 20 anys

després de graduar-se, quan aquests professionals tenen al voltant de la quarantena d'anys, és quan declina substancialment la dedicació a l'escenari a temps complet i, a l'altre extrem, augmenta a gairebé el 40% la proporció de graduats que han deixat d'escenari completament. Tot i així, encara 6 de cada 10 hi mantenen el vincle, en proporcions iguals entre dedicació puntual, a temps parcial i a temps complet.

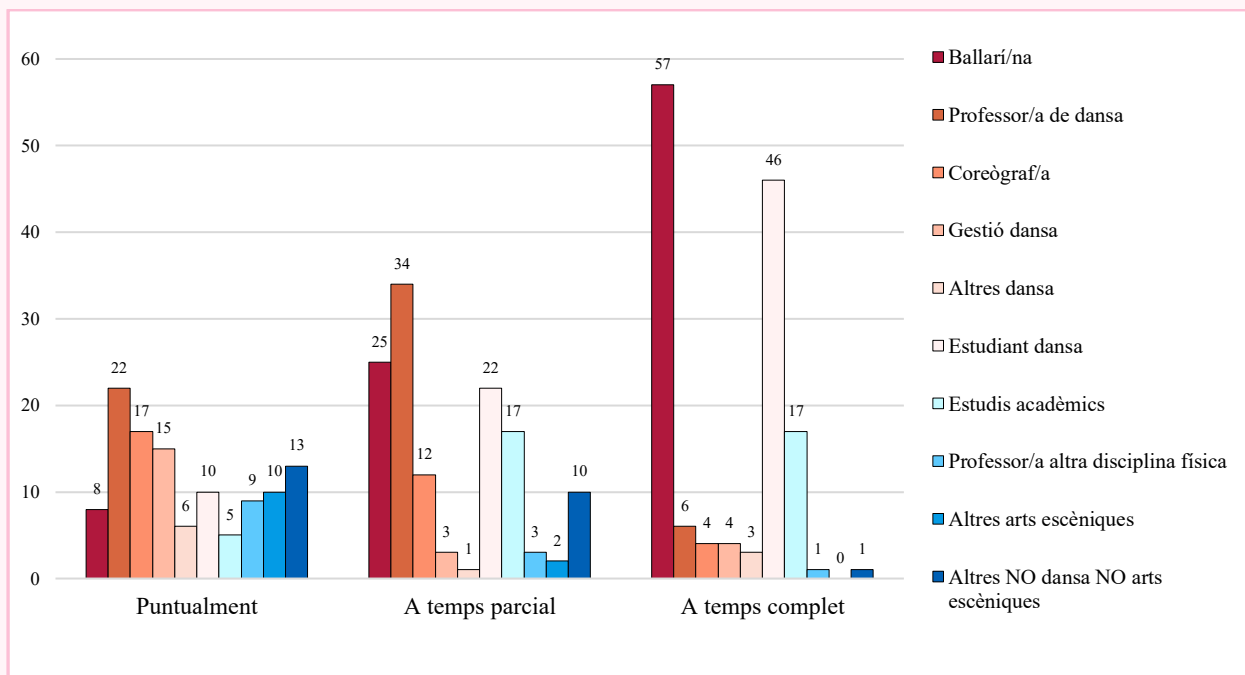
Pel que fa a diferències entre disciplines (dansa clàssica, contemporània i espanyola), no se n'observen al principi de la carrera, però sí més endavant: als 10 anys després de graduar-se, s'observa una major proporció de ballarins a temps parcial i complet en dansa contemporània, arribant gairebé al 90% d'aquesta submostra, en contraposició als graduats de les altres disciplines, on com a molt 2 de cada 3 tenen una dedicació notòria a l'escenari. En canvi, 20 anys després de graduar-se, és només entre els diplomats en dansa espanyola que encara es troba una proporció considerable de persones que s'hi dediquen a temps complet (32%) i a temps parcial (18%), mentre que la majoria de graduats dansa clàssica han abandonat l'escenari en aquest punt. Aquestes proporcions tenen sentit si comptem amb l'alta exigència física de la dansa clàssica en contraposició a la possibilitat d'allargar la vida interpretativa dels ballarins de dansa espanyola.

En conjunt, pel que fa a la mostra observada, cal afirmar que la carrera professional dels ballarins en escena no és ni tan rara ni tan curta com pot semblar, contradient, doncs, l'expectativa de la gairebé impossibilitat de ser ballarí a l'escenari.

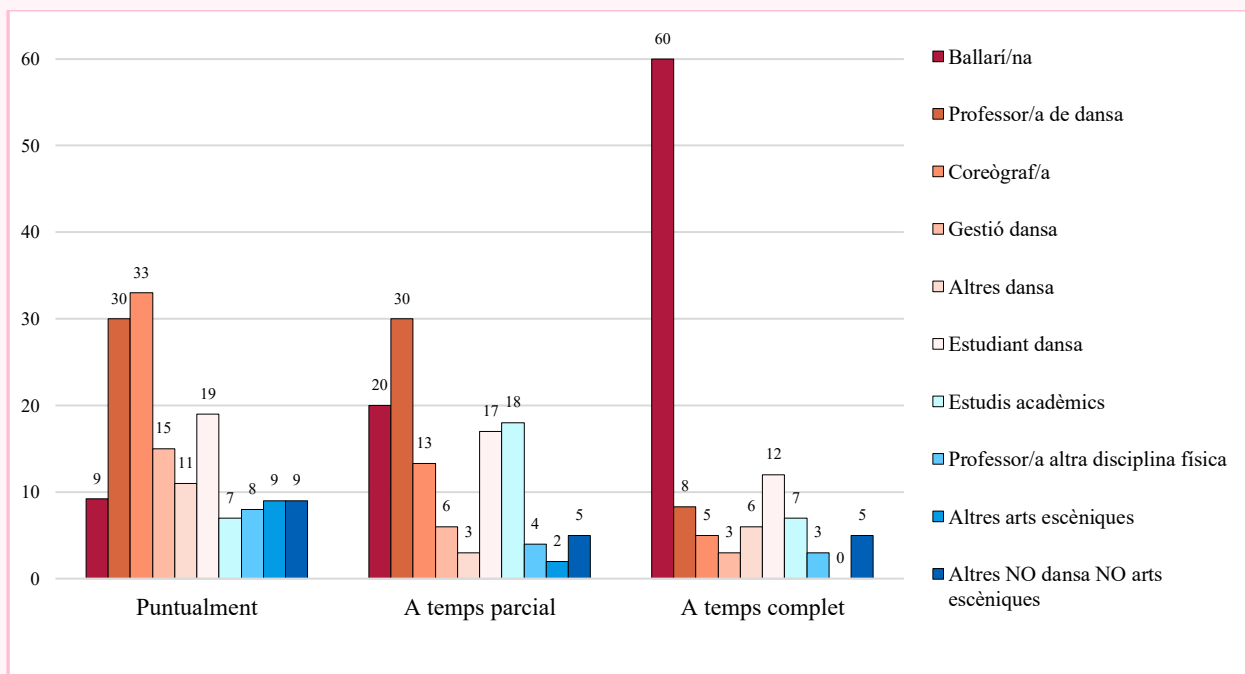
La dansa més enllà de l'estudi i l'escenari: professionals polifacètics

Fins aquest punt de l'informe, s'ha observat la dedicació dels graduats als estudis de dansa i acadèmics, així com a ballar a l'escenari. Cal considerar, però, que potser les carreres dels ballarins són molt més complexes i multidisciplinàries, amb dedicacions simultànies a diverses activitats dins i fora del món de la dansa. És aquesta complexitat precisament el que recullen els gràfics d'aquesta secció: la distribució de tot el conjunt d'activitats que realitzen els graduats del CPD i com evoluciona al llarg del temps. S'identifiquen amb una escala de colors calents les activitats relacionades amb el món de la dansa i amb una escala de colors freds les d'altres sectors. A més, per a cada etapa de la carrera d'ençà de la graduació, es mostren tres conjunts de barres que representen diferents categories d'intensitat de dedicació: puntualment, a temps parcial i a temps complet. S'ha de tenir en compte que els percentatges d'aquests gràfics poden sumar més del 100%, ja que els participants tenien la llibertat de marcar tantes activitats com volien amb la intensitat que consideressin, permetent representar fefaentment la realitat professional polifacètica dels ballarins.

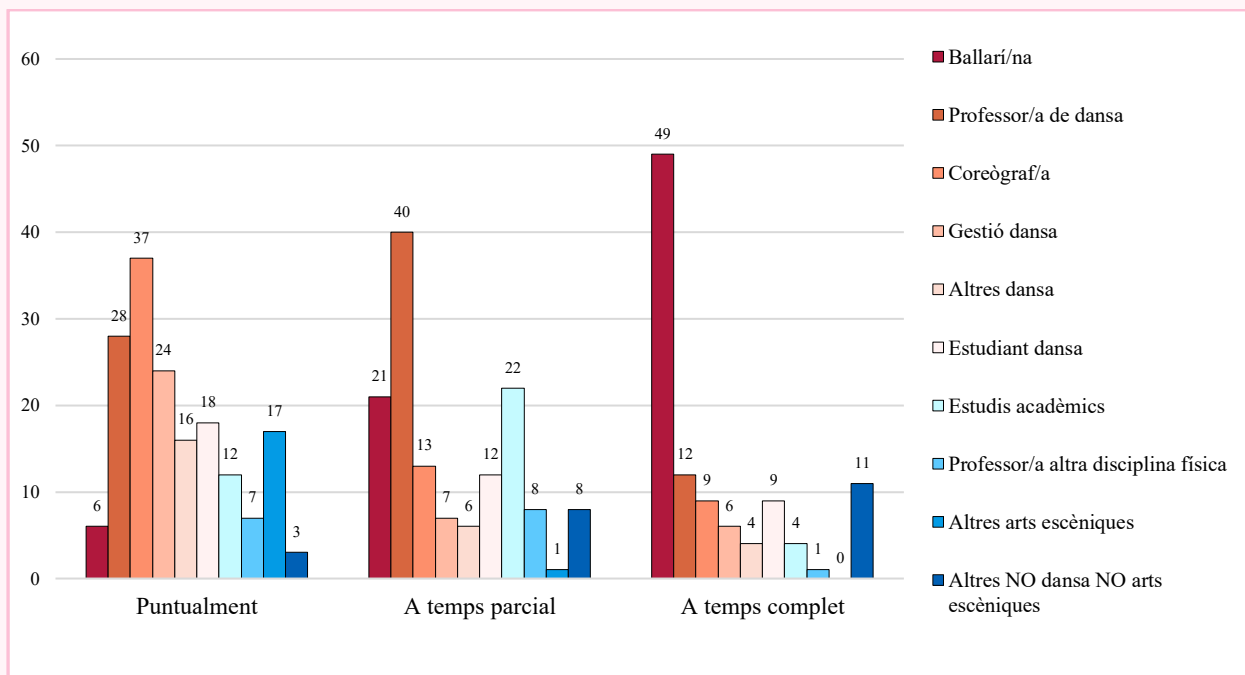
Distribució de la dedicació professional just després de graduar-se



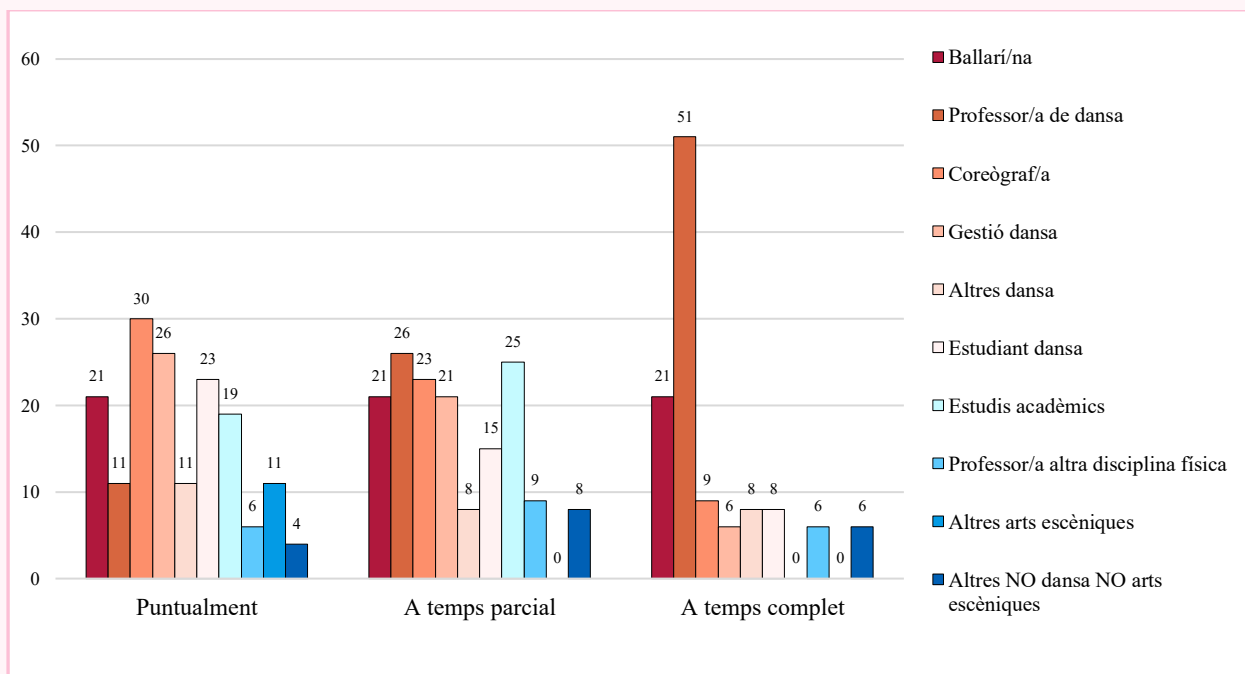
Distribució de la dedicació professional 5 anys després de graduar-se



Distribució de la dedicació professional 10 anys després de graduar-se



Distribució de la dedicació professional 20 anys després de graduar-se



D'entre les nombroses conclusions que es poden desprendre d'aquests gràfics, i més enllà del que ja s'ha comentat en seccions anteriors, cal destacar:

- Des del bell inici de la carrera professional, destaca la dedicació a l'ensenyament de la dansa: és l'activitat a temps parcial més prominent, amb un 34% dels participants. De fet, s'observa una important proporció de graduats que, en aquesta fase inicial, compaginen la seva carrera com a intèrprets amb l'estudi de la dansa, però també amb el seu ensenyament, que es pot interpretar com a font d'ingressos per a poder-se permetre simultaniejar aquestes activitats.
- Per contra, la dedicació a la coreografia, la direcció artística, la gestió o altres professions en el món de la dansa (ex. repetidors) a temps complet és gairebé inexistent en les primeres etapes, tot i que la coreografia comença a aparèixer de manera puntual al cap de cinc anys de la graduació. Aquestes dades no són estranyes, ja que són professions que generalment requereixen un alt grau d'experiència prèvia en el món de la dansa i preparació específica, de manera que tendeixen a emprendre's més tard de la carrera.
- Deu anys després de la graduació es dona un augment progressiu entre els que es dediquen a la docència, tant a temps complet (12%) com a temps parcial (40%). És també a partir d'aquest moment que augmenta la dedicació a la gestió de la dansa, arribant a un quart dels participants de la mostra que ho fan de manera puntual, fet que es mantindrà als 20 anys, moment en que, a més, una cinquena part de la mostra ho farà a temps parcial. Per la seva part, la coreografia es manté estable com a la més destacada de les dedicacions puntuals.
- Vint anys després de la graduació, s'observa un canvi bastant radical en les dades. Com ja s'ha explicat abans, la professió d'intèrpret de dansa a l'escenari a temps complet, anteriorment prominent, decreix fins a quedar-se al 21%, a mesura que la docència en dansa es converteix en la dedicació a temps complet més comuna (51%). Aquesta dada suggereix que la docència es converteix en una opció professional sostenible a llarg termini, segurament a nivell de capacitat física. Alhora, la coreografia passa de ser principalment una activitat puntual a esdevenir una de les més comunes a temps parcial (23%).
- És potser sorprenent, però estable i notori en aquesta mostra, que es manté el gruix de persones (al voltant del 20%) que realitzen estudis acadèmics a temps parcial en totes les etapes.

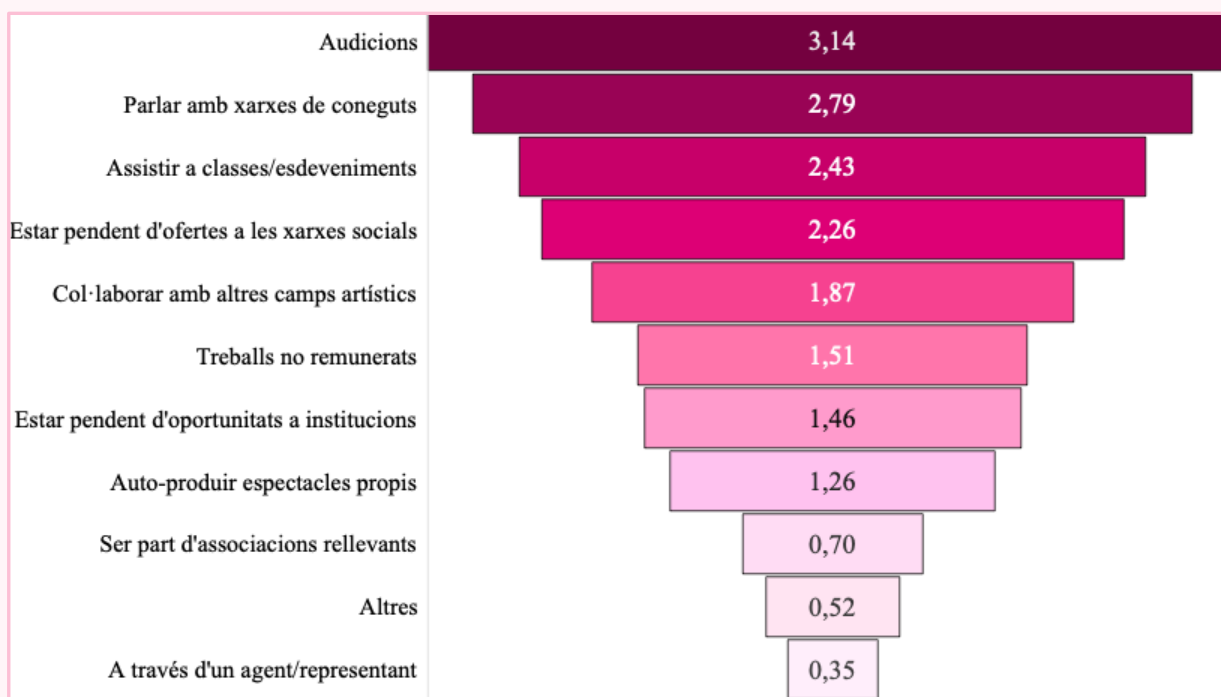
Més enllà de la freqüència i intensitat de la dedicació específica a cada activitat que analitza l'estudi, cal destacar que moltes d'aquestes activitats es realitzen simultàniament, de manera que la pràctica totalitat de respondents inclou almenys dues o tres activitats en cada etapa. Reiterant aquesta idea, els participants declaren estar simultàniament involucrats, de mitja, en uns 3-4 projectes i feines de dansa. Es tracta, doncs, de professionals altament polifacètics i actius.

6. Varietat en les estratègies de cerca de feina

Com cerquen, troben i accedeixen a tota aquesta varietat de feines i projectes els ballarins? La varietat d'estratègies emprades és àmplia, i cal destacar que inclou des d'iniciatives per a assabentar-se d'oportunitats de treball (ex. estar pendent de les xarxes socials del sector o assistir a classes o esdeveniments de dansa), passant per crear les condicions per a fer-se conèixer (ex. acceptar treballs no remunerats per a generar contactes) i mostrar-se disponible i disposat (ex. anar a parlar amb persones de confiança i xarxes de coneguts), fins a les accions més immediates per a provar d'accedir a una feina (ex. presentar-se a una audició o sol·licitar una residència).

La freqüència d'aquestes diverses iniciatives és força diferent: demanant fins a quin punt les utilitzen des de 0 (mai utilitzat) fins a 4 (gairebé sempre), es constata que presentar-se a audicions és l'estratègia emprada més freqüentment per gairebé la totalitat de participants, seguida d'adreçar-se a persones de confiança i xarxes de coneguts per a fer saber que s'està cercant feina, així com assistir a classes o esdeveniments de dansa per a generar o mantenir contactes en la professió. A l'altre extrem, les estratègies menys comunes són comptar amb un agent, només utilitzat per un 10% dels graduats de la mostra, però entre aquests, la majoria ho fan molt sovint; i ser part d'associacions rellevants, que en general s'utilitza poc, amb només un 10% de la mostra acudint-hi com a possible font d'oportunitats d'ocupació.

Estratègies de cerca de feina: freqüència d'utilització



Més enllà de les activitats realitzades en el procés de cerca de feina, cal també destacar com s'han acabat materialitzant, és a dir, quines han tingut més èxit: segurament resultant de la combinació de les diverses iniciatives portades a terme, és tan probable aconseguir feina arrel de presentar-se a audicions com sense buscar un projecte concret, és a dir, rebent l'oferta directa de contactes, amics, directors o coreògrafs que coneixen la feina de la persona en qüestió. Finalment, l'opció de produir un espectacle propi és poc comuna però utilitzada intensivament i eficaçment per una quarta part de la mostra.

Cal destacar, doncs, que el procés de cerca de feina no es limita del moment en que es busca una ocupació concreta fins que s'aconsegueix, sinó que cal llaurar-lo de manera continuada.

Tant en el procés de cercar com en el de dur a terme les diferents feines al llarg de les seves carreres professionals, els ballarins de la mostra consideren essencials les següents competències: perseverança/resiliència, autodisciplina, autoconsciència, adaptabilitat als canvis, saber aprendre ràpid, autonomia i autenticitat.

7. Llums i ombres en les condicions laborals

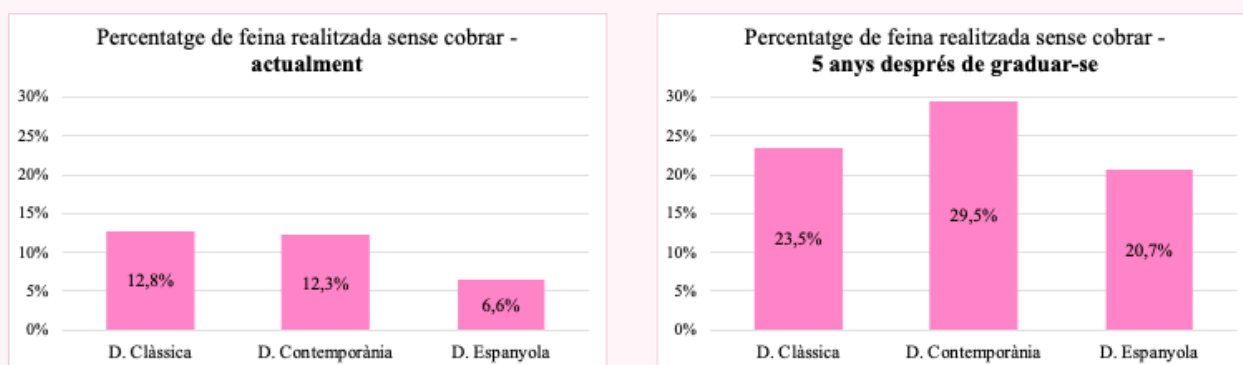
Havent constatat la naturalesa multi-activa dels professionals de la dansa, així com les diverses estratègies emprades per a ocupar-se en el sector, cal ara preguntar-se en quines condicions laborals s'exerceixen aquestes dedicacions. En aquest cas, es sosté un següent mite, el de la impossibilitat de guanyar-se la vida en el món de la dansa? Són reals les nombroses dificultats i treballs no remunerats que sovint s'associen a les feines d'aquest sector?

Treball no remunerat i ajuts familiars

A voltes, persones externes al món de la dansa tracten les feines dels ballarins com a un hobby i no una veritable professió pel fet que no sempre es cobra per realitzar-la. Fins a quin punt existeix el treball no remunerat en el món de la dansa?

De mitja, els graduats que es dediquen al món de la dansa mantenen que, en el moment de respondre l'enquesta, aproximadament el 10% de tota la seva feina és no remunerada. Aquest percentatge és més alt entre els graduats de l'última dècada (13%). Diferenciant entre disciplines, s'observa que els ballarins de dansa contemporània i clàssica realitzen gairebé el doble de feines no remunerades que els ballarins de dansa espanyola. Si ens situem en una etapa jove, quan feia 5 anys que s'havien graduat, el percentatge del treball que feien sense cobrar era molt més alt, de l'ordre de gairebé una quarta part de tota la feina feta (24%). En aquest punt de la carrera, les diferències entre graduats de les diferents disciplines van en la mateixa direcció a favor dels de dansa espanyola, però són menys pronunciades.

Feines no remunerades en el món de la dansa



Entre les raons per les quals els ballarins decideixen o es veuen forçats a realitzar treball no remunerat, la més esmentada, per un 60% dels enquestats, és l'interès inherent en participar en un projecte concret, raó que atesta al caire fortament vocacional de la professió. També amb un alt percentatge de resposta es cita la voluntat d'adquirir més experiència professional, d'obrir portes per a oportunitats que puguin sortir més endavant, aprendre i tenir més visibilitat. Tot i

amb això, val la pena destacar que un 17% dels enquestats que es dediquen al món de la dansa afirmen no haver treballat mai sense cobrar, demostrant que el treball no remunerat, tot i ser comú, no és universal.

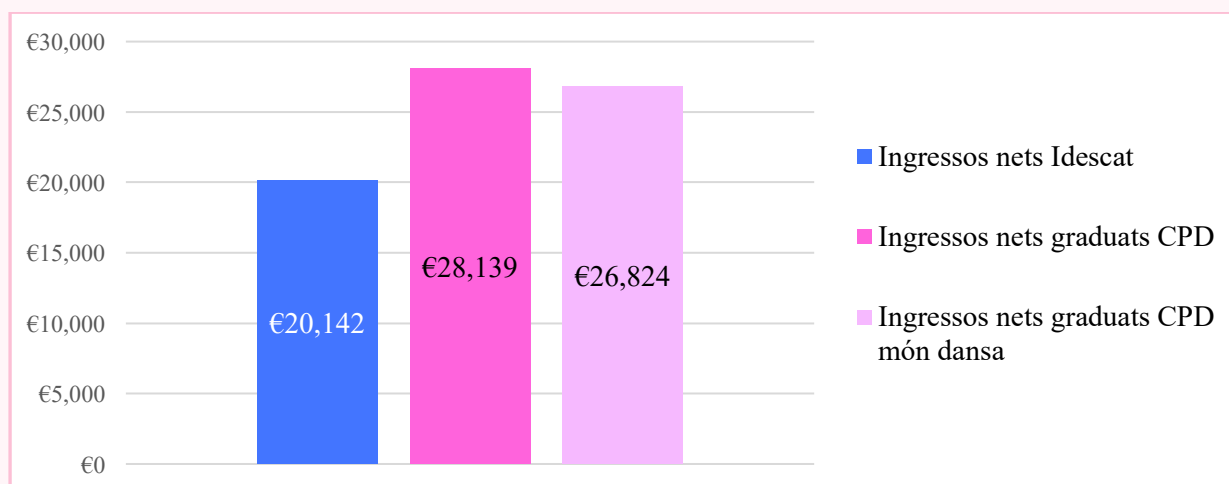
Si part de la feina realitzada no aporta ingressos, es planteja si els graduats en dansa han necessitat ajut financer de pares o familiars durant els primers anys de professió. De mitja, durant els primers 2 anys després de graduar-se, els enquestats reben un ajut de pares o familiars del 50% de tot allò que necessiten per viure. Aquest ajut disminueix a una mitja del 27% entre els 3 i els 5 anys després de graduar-se, i continua decreixent fins al 13% més enllà dels 5 anys. Són, en tot cas, unes dades commensurables a les dels joves adults en procés d'entrada a altres professions.

Ingressos del treball

Per iniciar l'anàlisi de la remuneració, es comparen els **ingressos anuals** dels participants de la mostra amb els de la població general de Catalunya. El salari net anual mitjà a Catalunya es situa en 20.142€. En canvi, la mitja d'ingressos nets de tots els graduats d'aquest estudi (exclosos outliers superiors) s'eleva als 28.139€, i 26.824€ si descartem als participants que no es dediquen professionalment al món de la dansa. Així doncs, la xifra neta d'ingressos dels graduats en dansa és significativament superior a la mitja de la població catalana.

Ingressos nets del treball dels graduats en dansa comparats amb els de la població catalana.

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies i dades d'[IDESCAT \(2024\)](#)

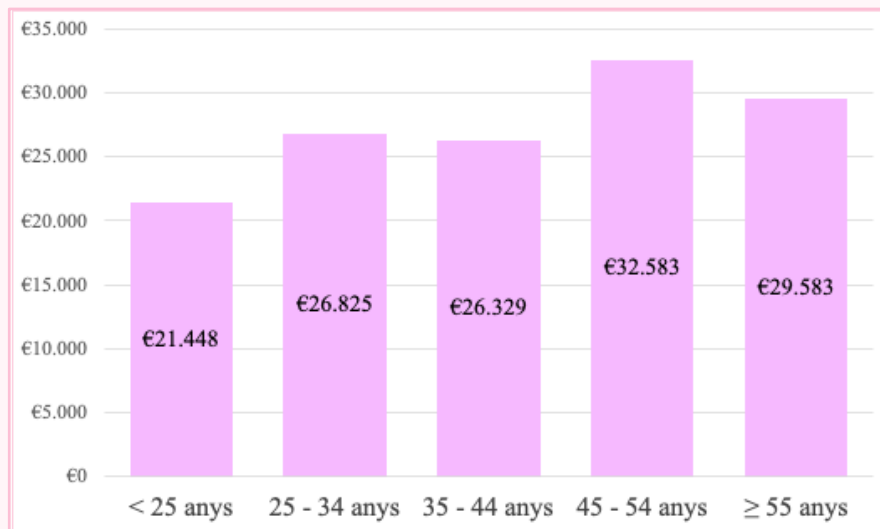


Per un costat, aquestes dades no ens haurien de sorprendre tenint en compte que la mostra està configurada per persones professionalitzades en comparació amb la població general, que inclou tant professionals com persones no qualificades. Per l'altra banda, aquesta dada contradiu la percepció generalitzada que els ballarins guanyen poc o fins i tot tenen dificultats per sobreviure econòmicament.

Ara bé, aquests ingressos sovint provenen no d'una única font, sinó de diverses activitats professionals entre les opcions del qüestionari: ingressos com a ballarí/na, professor/a de dansa, professor/a d'altres disciplines físiques, coreògraf/a, altres feines en arts escèniques (repetidor/a, regidor/a, etc.), i altres feines fora de les arts escèniques. La majoria de participants van entrar dades en almenys dues o tres categories diferents de fonts d'ingressos.

Atenent a la progressió dels ingressos dels graduats que es dediquen al món de la dansa, s'observa que els salaris tendeixen a créixer amb l'edat a mesura que es va adquirint més experiència professional al llarg de les primeres dècades al món laboral, com sol ocórrer entre la població general. Ara bé, no es tracta d'un increment substancial, i només és notori a partir dels 45 anys, on potser reflecteix la dedicació a activitats de la dansa que requereixen més experiència (ex. repetidors) o demanen més responsabilitat (ex. directors artístics) i per tant estan més ben remunerats. Pel que fa a les diferències d'ingressos segons les disciplines de dansa, s'observa una millor remuneració entre els graduats en dansa espanyola (€28.084), seguits de prop dels de clàssic (€27.384) i contemporani (€24.434), tot i que no es tracta de diferències estadísticament significatives.

Ingressos del treball dels graduats treballant al món de la dansa: per franges d'edat

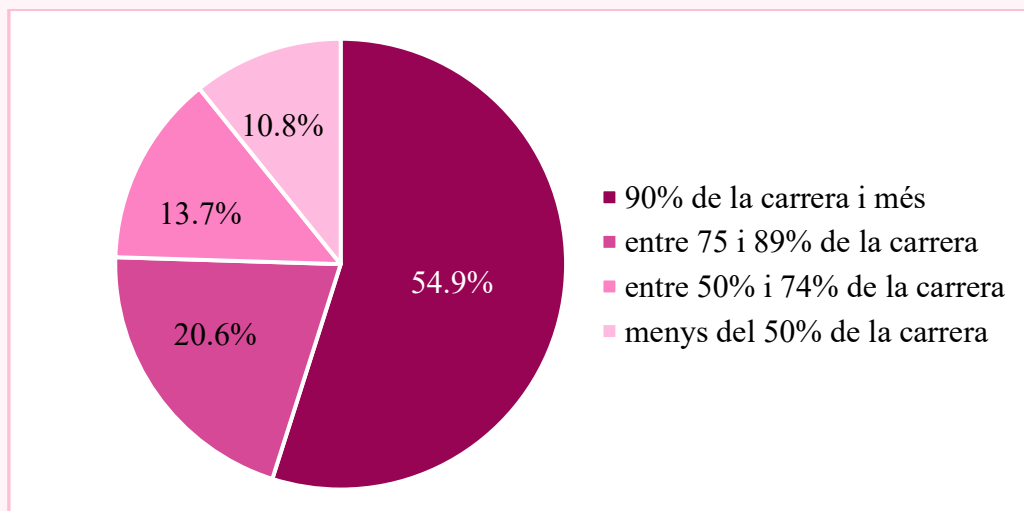


Per tal de contrastar de manera més restrictiva el mite i dades d'altres estudis que parlen dels minsos ingressos dels ballarins, s'examinen els **ingressos provinents únicament del treball realitzat com a intèrprets**, és a dir, específicament de ballar. En aquest cas, les dades canvien radicalment: 49% dels enquestats informen que **no** obtenen cap ingrés de ballar. El següent 26% sí que guanyen diners ballant, però no suficients com per considerar-se l'única font d'ingressos d'una persona adulta, ja que no arriben als 12.000€ anuals. Així, només el 20% de la mostra van respondre que obtenien uns ingressos d'entre 12.000 i 28.000€, i únicament el 5% guanya més de 28.000€ com a intèrprets d'escenari. Aquestes dades subratllen que, tot i que la part performativa és essencial en la carrera d'un ballarí i, de fet, la més visible i generalment desitjada, és poc realista esperar poder sobreviure d'aquesta com a única font d'ingressos. Així doncs, la

majoria dels ballarins necessiten complementar els ingressos provinents de les seves actuacions amb altres activitats relacionades amb la dansa, com la docència o la coreografia. Aquesta diversificació d'ingressos és clau per assegurar la seva supervivència en un mercat laboral inestable per definició, a no ser que es treballi en una companyia estable de dansa durant llargs períodes, cosa que representa l'excepció més que la norma. Ara bé, cal destacar que la multiplicitat en les fonts d'ingressos més enllà dels obtinguts com a ballarins no sempre reflecteix una necessitat econòmica, ja que aquells que sí cobren prou com a ballarins igualment tenen ingressos addicionals per altres activitats en el món de la dansa.

Arrel de totes aquestes consideracions, doncs, es pot concloure si és possible subsistir econòmicament treballant en el món de la dansa? Més enllà de les quantitats monetàries específiques cobrades pels graduats de la mostra, l'enquesta també els pregunta sobre el percentatge de tota la seva carrera en que han pogut subsistir dels ingressos obtinguts per les seves feines exercides en el món de la dansa, observant així l'**apreciació personal** de cadascú sobre la **suficiència** d'aquests **ingressos** per a mantenir-se econòmicament.

Percentatge de temps de la carrera en què s'ha pogut subsistir únicament de feines en dansa



La mitjana d'aquesta pregunta entre tots els respondents és del 75% de temps de la carrera en què s'han pogut mantenir de feines en dansa, el qual es podria interpretar com una dada molt positiva. Tanmateix, aquesta dada no permet distingir importants diferències entre els enquestats: entre els graduats que actualment treballen al món de la dansa, independentment de la intensitat de dedicació, més de la meitat han pogut subsistir la pràctica totalitat de la seva carrera (90% del temps o més) exclusivament de feines al món de la dansa. A continuació, en les zones mitges, trobem aproximadament a un terç de la mostra que ha pogut subsistir entre la meitat i el 89% del temps (veure distribució més detallada al gràfic). A l'altre extrem, un 11% dels enquestats indiquen que no han aconseguit viure del món de la dansa ni la meitat del temps de la seva carrera. Això suggereix que, tot i que molts ballarins poden mantenir una carrera en el món de la dansa, una part no negligible s'enfronta a importants reptes per assolir suficients fonts econòmiques a llarg termini amb els treballs en el sector.

On es balla? Context físic

Un altre element de les condicions laborals és el lloc on es realitza la feina. Un aspecte important d'aquesta ubicació és el propi context físic. Canviant per naturalesa a les arts performatives, diferents espais ofereixen diferents condicions laborals en termes d'accés a serveis bàsics, condicions de temperatura, seguretat, etc.

Els ballarins de la mostra actuen i treballen en una gran varietat de contextos físics, incloent tant espais formals com els teatres, que solen proporcionar instal·lacions adequades, vestidors, etc., i espais menys convencionals, com les actuacions al carrer o campanyes publicitàries, on les instal·lacions poden ser mínimes o inexistent.

Tot i que el teatre és la ubicació més comuna on actuen els ballarins (per a 81% dels participants), també es van indicar altres tipus d'espais on han ballat alguna vegada, incloent sets de cinema, televisió i publicitat. El 23% dels participants van afegir altres llocs ben variats, com el carrer, museus, esdeveniments privats, dinner shows, concerts, esdeveniments esportius, circs, fires d'art, espectacles infantils, càmpings, escoles i instituts, i fins i tot una presó. Aquesta àmplia varietat d'entorns de treball implica que els ballarins sovint experimenten condicions laborals canviant a les que s'han d'adaptar constantment (ex. terres inadequats per escalfar o actuar), constituint una potencial dificultat addicional a la seva feina, ja de per sí exigent.

El mite de la diàspora? Context geogràfic

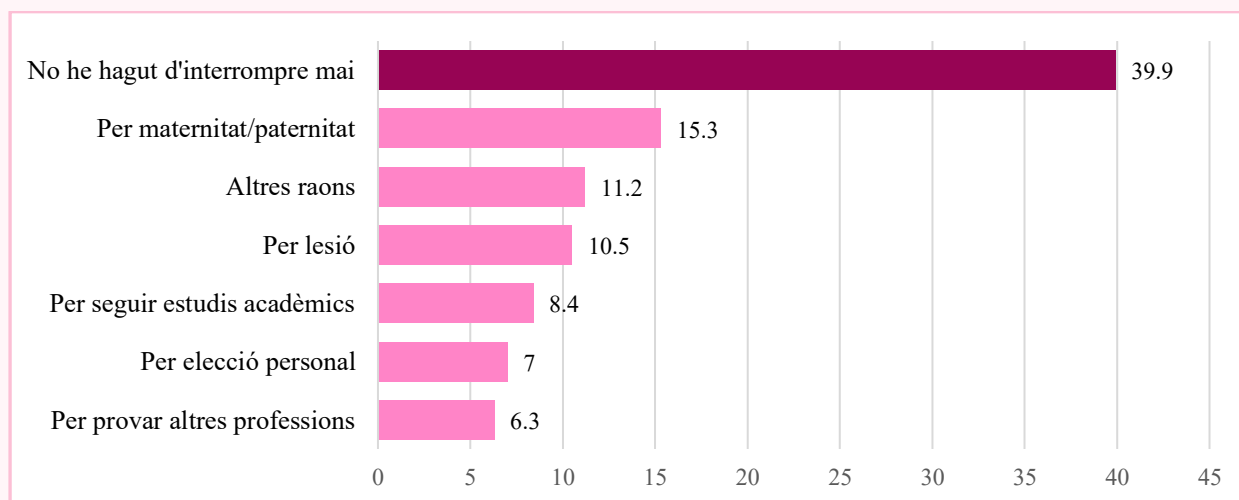
Arribem a un nou mite: és correcta la creença popular que per treballar en el món de la dansa cal imperativament marxar a l'estranger? A primer cop d'ull, no ho sembla, ja que menys de la meitat de la mostra (40%) marxen a l'estranger a treballar. Ara bé, si analitzem les diferències entre disciplines, es constata que són altament significatives: efectivament, la majoria de graduats en dansa clàssica i contemporània marxen a treballar arreu d'Europa o altres llocs del món, mentre que aquest patró s'inverteix per als graduats de dansa espanyola, que majoritàriament es queden a la pròpia província de Barcelona, altres indrets de Catalunya o de l'estat espanyol. Aquestes dades explicarien les diferències entre el nombre de llengües parlades pels ballarins de cada disciplina, descrites més amunt.

La destinació laboral cap a l'estranger pot tenir dues lectures per als ballarins de dansa clàssica i contemporània: una de més pessimista, en la que es constata que tot i estar altament preparats com a intèrprets, manquen companyies professionals i oferta laboral en el context de l'estat espanyol, crítica ben coneguda en el món de la dansa. En canvi, potser també n'hi ha una altra d'optimista, en la qual, si es vol treballar al món de la dansa i un ho desitja, hi ha una alta probabilitat de viatjar i viure a altres llocs, sobretot d'Europa. Potser ambdues lectures són compatibles, però la pessimista és ben certa.

Interrupcions de les carreres en el món de la dansa

La manca d'estabilitat laboral accentua la fragilitat de les carreres del món de la dansa quan s'incorre en interrupcions relativament llargues durant la carrera. Es va preguntar als enquestats que principalment s'han dedicat al món de la dansa si han hagut d'interrompre la seva carrera durant un any o més i els corresponents motius.

Percentatge de participants amb interrupcions d'un any o més a la carrera professional

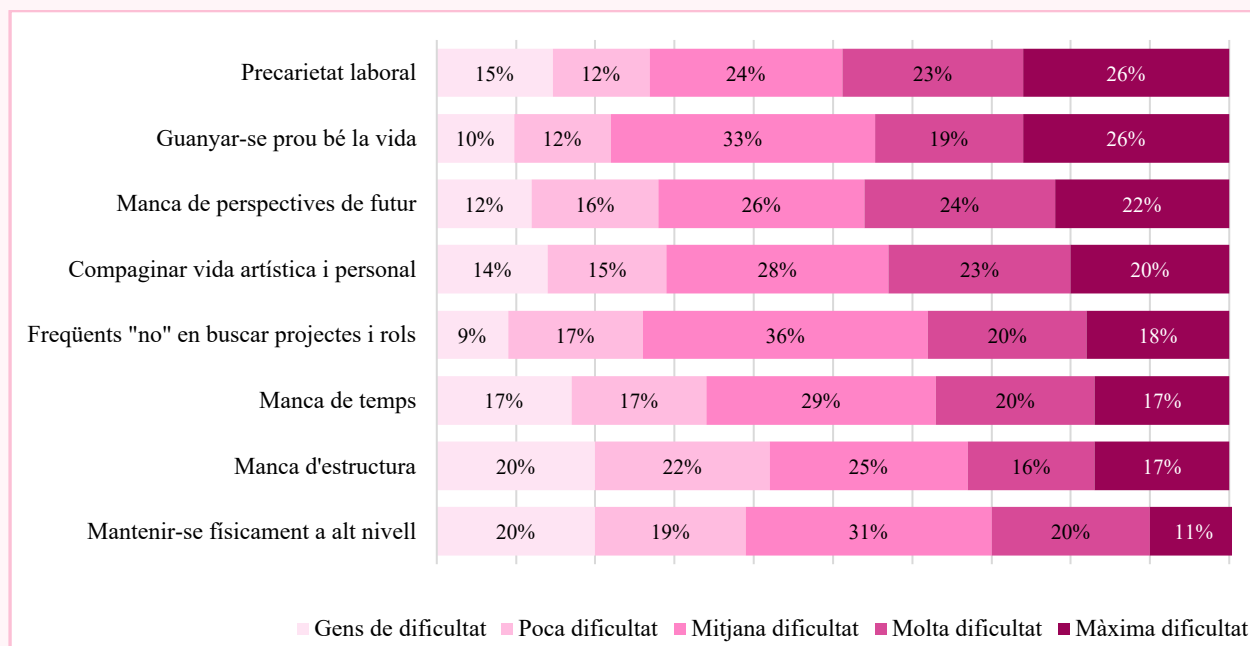


Tot i que “no he hagut d'interrompre mai la meua carrera” representa l'opció més triada, el que cal destacar d'aquesta dada és que el restant 60% **sí** que han sofert una interrupció llarga, amb les consegüents implicacions per la manca d'ingressos, pèrdua de la forma física i necessitat posterior d'un període de re-entrenament, possibles sentiments d'aïllament, etc. La causa més freqüent és la maternitat/paternitat. La categoria “altres raons” està constituïda principalment per la manca d'oportunitats de trobar treball arrel de la pandèmia del Covid, així com per malalties, entre elles algunes de salut mental.

Dificultats laborals de les professions en el món de la dansa

Per a completar la secció de condicions laborals del qüestionari, es va preguntar als ballarins sobre les dificultats més notòries amb les quals s'han trobat al llarg de la seva trajectòria en el món de la dansa, tant per identificar els principals àmbits temàtics, com per plasmar la intensitat de cada dificultat en una gradació que va des de “gens de dificultat” a la part esquerra de cada filera (ombregjat més clar), fins a “màxima dificultat” a la banda dreta de cada filera (ombregjat més fosc).

Principals dificultats de les professions en el món de la dansa, per grau de dificultat



Cal destacar que tots els àmbits proposats a l'enquesta van estar marcats per entre 80 i 91% dels participants de l'estudi, tot i que es viuen amb diversos graus d'intensitat. Les dificultats màximes es mostren en ordre decreixent, constatant-se que els principals reptes laborals dels ballarins es troben en la precarietat laboral i la dificultat de guanyar-se prou bé la vida, seguides de la manca de perspectives de futur i el repte de compaginar la vida artística amb la personal, per la naturalesa sovint intermitent i itinerant de la feina.

Per a concloure la secció de condicions laborals, constatem que, tot i que una part significativa dels graduats aconseguen desenvolupar la seva carrera dins del sector de la dansa (normalment no només com a ballarins a l'escenari, sinó també en altres feines vinculades), el retrat general que s'obté mostra uns itineraris en els que **les condicions laborals habituals no reflecteixen l'exigència, la dedicació i el nivell d'excel·lència que requereix aquesta professió**. La remuneració resulta minsa en relació a la preparació tècnica, la constància i el compromís que necessiten les feines en el món de la dansa. A això s'hi afegeixen factors com l'alta demanda física, la freqüent mobilitat geogràfica, la inestabilitat de la feina i l'alta probabilitat d'interrupcions, així com altres dificultats descrites en aquest apartat, que evidencien una manca de correspondència entre els esforços invertits i el reconeixement material obtingut.

8. Una optimista valoració de la pròpia carrera professional

Malgrat les característiques de les condicions de treball en el món de la dansa i les dificultats experimentades pels graduats, cal tenir en compte la seva percepció sobre l'assoliment de les expectatives que s'havien plantejat per a la seva carrera en el món de la dansa. En demanar-los de valorar el grau d'ajust de la seva realitat laboral actual amb les expectatives o esperances plantejades, des de "gens ni mica" (0%) fins a "completament" (100%), la mitja de la mostra és del 62%, i on cal destacar que la meitat dels graduats indiquen un ajust superior al 70% i, de fet, un terç de la mostra manté que el seu ajust es situa per sobre del 90%. Aquestes dades podrien indicar que els graduats en dansa estan força mentalitzats de la difícil realitat que es podran trobar en una carrera en el món de la dansa, però tot i així decideixen perseguir-la. Ara bé, cal contrastar l'ajust a les expectatives plantejades amb una mesura de la satisfacció amb la seva pròpia realitat professional. En aquest sentit, les dades són optimistes: la mitja de la mostra és del **78% de satisfacció** i, de fet, dues tercers parts dels participants declaren una satisfacció superior al 80% i una quarta part estan 100% satisfets amb la seva realitat professional.

Quins factors ajuden a assolir aquests alts nivells de satisfacció amb la feina? Arrel d'una anàlisi sobre la importància de diversos factors per a considerar exitosa la pròpia carrera i el grau d'assoliment d'aquests, es pot observar que es tracta d'un col·lectiu que sobretot **valora els aspectes intrínsecs de la feina**, com aprendre al llarg de la vida professional o realitzar un treball amb el qual es senten identificats, així com aspectes socials, com tenir bones relacions amb companys de feina o aconseguir un bon equilibri entre la vida personal i la professional. També es busca aconseguir seguretat econòmica, però no es valora tant el fet de guanyar molts diners. Els graduats de la mostra situen en un grau d'assoliment força alt (entre "bastant" i "completament" assolit) la possibilitat d'aprendre contínuament, les bones relacions amb els companys, la identificació amb el treball i el fet de poder influir positivament en els llocs i les persones amb qui s'ha treballat. Seguidament, consideren haver assolit entre "mitjanament" i "bastant" l'equilibri entre la vida professional i la personal/familiar, treballar amb uns alts estàndards de qualitat, aconseguir seguretat econòmica, prendre decisions pròpies, rebre reconeixement dels altres i contribuir a la societat amb la seva feina. Finalment, i amb una distància important respecte als altres factors, guanyar molts diners és el factor menys assolit.

9. Què aporta estudiar dansa professionalment?

Un cop analitzats els diferents aspectes de les trajectòries professionals dels participants, tornem a l'element original que els vincula: el fet de ser graduats específicament del Conservatori Professional de Dansa de l'Institut del Teatre. Més enllà dels propis aprenentatges de dansa, què aporten els estudis al CPD? Per a adreçar aquest tema es va plantejar als participants aquesta mateixa qüestió en forma de pregunta oberta. En l'exposició d'aquesta secció s'inclouen exemples de cites *in vivo*, és a dir, tal com les van escriure els graduats participants en l'enquesta en les seves pròpies paraules, per tal d'il·lustrar els principals temes identificats.

Identificació de temes: aprenentatges de per vida

En consonància amb les dades trobades en les seccions de perfil formatiu i dedicació professional, diversos graduats destaquen com el seus estudis al CPD els van inculcar un compromís amb la **millora contínua i l'aprenentatge**, no només en la dansa, sinó també en **altres àrees artístiques**: *“Em van posar en la via d'aprenentatge d'altres arts, de la necessitat de la formació continuada”*; *“Va ser una formació completa en l'àmbit artístic general, no només en dansa”*; *“L'obertura de ment cap a altres perfils, disciplines artístiques i com fer sinèrgies entre elles; va potenciar la creativitat”*. Gràcies a aquesta obertura de ment, els graduats també esmenten el CPD com un entorn on van poder desenvolupar la seva **creativitat** a través de la creació de coreografies pròpies.

La formació de **fortes amistats i xarxes de suport** és un tema clau en les respostes dels graduats. Molts d'ells expliquen que les relacions que van formar amb companys i professors han restat fonamentals al llarg de les seves vides: *“em van aportar una xarxa d'amics/germans que a dia d'avui són un pilar fonamental en la meua vida”*.

Entre les respostes, es fa referència al sentiment de **seguretat** varies vegades, però es distingeixen dos significats diferents de la paraula. En primer lloc, es parla del sentiment d'estar en un **entorn segur** i acollidor, amb la llibertat de ser un mateix sense ser jutjat per fer-ho: *“com a persona queer, vaig tenir la possibilitat de tenir una adolescència molt més segura del que hauria tingut seguint estudiant en el meu barri.”* D'altra banda, es parla de la seguretat en referència a la **seguretat en un mateix**, l'autoconfiança, com a actitud davant la vida: *“Més enllà del món de la dansa va aportar-me seguretat en mi mateixa per afrontar-me a la vida adulta”*; *“perdre la vergonya, presentar-me davant dels altres amb seguretat”*.

L'experiència al CPD també és descrita com un període de creixement personal i de descobriment d'un mateix, un lloc que va ajudar a conformar la **identitat personal** dels graduats: *“consciència de qui soc, consciència de qui vull ser”*. Molt lligat amb el desenvolupament de la identitat personal, els graduats sovint fan referència als **valors** adquirits, que sempre han conservat davant de la feina i l'ètica de treball però també com a principis en la vida: *“m'ha fet créixer com a persona, m'ha donat valors i prioritats a seguir”*.

La **disciplina** encaixa en el grup de valors i principis de vida. No obstant, necessita ser diferenciada dels altres principis mencionats, ja que és un tema extremadament recurrent, fins al punt de ser mencionada per gairebé tots els graduats. Expliquen com el seu temps al CPD els va inculcar la importància de l'autodisciplina, com a valor que penetra no només en les seves carreres professionals com a ballarins, sinó també en altres professions i a la vida personal. Amb aquesta idea va molt vinculada la importància del **treball rigorós i l'esforç constant**, que també són mencionats per diversos graduats: *“La cultura de l'esforç”*; *“Em van donar una disciplina i un ordre de cara a fer qualsevol altre tipus de feina, aprofitar sempre el temps”*.

Finalment, i potser també com a derivada d'una important disciplina, molt sovint els ballarins destaquen l'aprenentatge de la **resiliència**, la perseverança i l'afrontament de l'adversitat. Expliquen que les eines que van obtenir en els seus estudis al CPD els han ajudat a superar i fer front a les dificultats de la seva vida professional i personal: *“superació de noves dificultats”*; *“saber pair dificultats”*.

També cal esmentar l'existència d'alguns comentaris **crítics**, tot i que aquests són mínims i sovint apareixen enmig d'altres aspectes positius. En primer lloc, hi ha casos puntuals de malestar o experiències negatives amb professorat específic. En segon lloc, hi ha alguns comentaris que es refereixen a la manca de guiatge en inserció laboral pels alumnes. Posen de relleu la falta d'acompanyament i preparació en el procés de marxar de la institució i entrar al mercat de treball: *“M'ha manca't que ens posessin més en situació de la realitat del sector fora de la “bombolleta” de l'IT, [...] començava l'aventura de les audicions i món laboral que no t'havien explicat”*.

To i llenguatge: un vincle emocional i durador

Més enllà de l'anàlisi dels temes identificats, cal esmentar el to i naturalesa del llenguatge amb els quals aquests són verbalitzats: la gran majoria dels temes esmentats pels graduats està expressat en un llenguatge **emocional** i gairebé hiperbòlic. Sovint apareixen paraules com “passió”, “lluita”, “força”, “pilars”, “somni”, “amor”. Aquest llenguatge subratlla l'impacte emocional que van tenir els estudis professionals al CPD i mostren que l'experiència no només va ser formativa en un sentit professional, sinó també profundament significativa a nivell personal.

La paraula més destacada, amb diferència, és *disciplina*. Més enllà, el núvol de paraules reafirma els valors prèviament identificats: constància, vida, aportar, coneixement, món, perseverança, seguretat, companys, esforç, amistat, valor, creativitat, i d'altres en aquestes línies. Per aquells que han desenvolupat una carrera en el món de la dansa, el Grau Professional de Dansa va ser una experiència en la qual descobrir *“una manera poètica de contribuir a un món millor”*, per poder desenvolupar una carrera que *“repetiria en mil vides”*. I per aquells que no han desenvolupat una carrera en el món de la dansa, el Grau Professional de Dansa també ha aportat valors fonamentals: *“em va donar disciplina i em va formar com la persona que soc avui dia”*; *“em van aportar identitat, plenitud, realització.”* En definitiva, el Grau Professional de Dansa pot arribar a ser *“la millor decisió que he pres! Estudiant a l'IT vaig ser molt feliç, vaig aprendre el que és la disciplina i vaig aprendre l'amor per a aquesta professió”*.

10. Reflexió final

A partir de les dades exposades en aquest document, es convida al lector a formular les seves pròpies reflexions i conclusions sobre el perfil dels ballarins formats professionalment, la naturalesa del treball en el món de la dansa i les corresponents implicacions que se'n deriven.

En tot cas, els resultats susciten algunes implicacions, tant pels aspirants a ballarins com per a les institucions d'ensenyament de dansa, que cal plasmar per a tancar el present estudi. Per als estudiants de dansa, tot i que la crida vocacional tendeix a aparèixer durant la infància o l'adolescència i normalment es centra específicament en veure's ballant en un escenari, cal que, a mesura que es vagin formant com a ballarins i com a part del seu procés maduratiu, **esdevinguin capaços de visualitzar-se també en altres professions del sector de la dansa**, per tal d'així poder-les ponderar com a possibles sortides professionals i conscienciar-se que els caldrà certa flexibilitat i estar disposats a assumir diferents rols (potser simultàniament) dins del sector per mantenir una carrera econòmicament (i més endavant, físicament) sostenible.

Per la seva banda, les institucions d'ensenyament de dansa, fins i tot en plans d'estudis centrats específicament en interpretació, haurien de **fer conèixer als estudiants una varietat de rols dins del sector de la dansa**. Això pot incloure exposar-los a les experiències de professionals i professions relacionades amb la dansa, com la coreografia o la docència, o fins i tot carreres híbrides, com la fotografia de dansa, la producció d'espectacles o l'acció social relacionada amb la dansa, per tal d'ampliar el seu imaginari i donar-los punts de referència i exemples d'èxits i fracassos en diferents àmbits. Així mateix, és important que aquestes institucions informin els estudiants i les seves famílies sobre les realitats del mercat laboral i les condicions laborals en el sector de la dansa.

Amb tot, podem concloure que, en la majoria dels casos, embarcar-se en uns estudis professionals de dansa suposa una bona inversió en capital humà i desenvolupament personal i competencial, independentment de la trajectòria seguida més endavant.

De cara al futur, és important continuar aprofundint en la comprensió de les carreres professionals dels ballarins per a afavorir-ne el reconeixement i millorar la seva situació laboral en última instància.

11. Apèndix tècnic: en què es diferencia aquest estudi?

Tot i que la recerca sobre les carreres dels ballarins no és un nou camp d'estudi, les dades amb les quals es compta en la majoria d'estudis presenten força limitacions. Algunes d'aquestes s'han pogut millorar amb el disseny i recollida de dades del present treball. Les principals característiques metodològiques i empíriques que representen un **valor afegit** d'aquest estudi es mostren a continuació:

Punt de referència comú (inici de la carrera professional): La majoria d'estudis parteixen de mostres de persones que ja treballen en el món de la dansa, observant retroactivament els recorreguts que els han portat a aquesta dedicació. En canvi, el present estudi capgira el punt de partida i adopta una estratègia de mostratge inversa, en la qual es pren l'inici de la carrera de dansa, en concret la finalització d'estudis professionals, per tenir una referència comuna. Així s'evita ignorar les persones que s'han preparat per a exercir carreres en dansa, però han acabat seguint trajectòries diferents.

Punt de referència comú (únic centre educatiu): A més, tenint en compte que el centre concret on es cursen els estudis de dansa és un determinant de les carreres seguides (Herrera-Guzmán et al., 2023), la mostra s'ha pres amb graduats d'un únic centre educatiu per a tenir un punt d'ancoratge comú en termes de reputació i possible nivell tècnic adquirit entre tots els participants en l'estudi.

Perspectiva temporal: La majoria d'estudis sobre carreres de ballarins basats en enquestes prenen una única mesura temporal, preguntant als participants sobre la seva situació "actual" o, com a molt, completant-la preguntant per l'any de graduació. Per tant, com a màxim poden reportar sobre un punt de referència inicial i final, però no sobre trajectòries. En canvi, en aquest estudi es prenen mesures addicionals de la dedicació professional en diferents punts temporals de la carrera dels enquestats, en concret: just després de graduar-se, al cap de 5 anys, al cap de 10, al cap de 20 i actualment.

Gradació del temps de dedicació: També a diferència d'altres estudis, en aquest projecte es busca anar més enllà d'una simple dicotomia sí-no de dedicació a diferents activitats (ex. estudis de dansa, ballar a l'escenari, etc.), matisant el grau específic d'aquesta dedicació. Així doncs, es va demanar als participants que indiquessin la intensitat de la seva dedicació en un rang més desplegat, des de "no", passant per "puntualment" (per exemple, una activitat esporàdica o una de regular però a la qual atribueix una molt petita part de la dedicació temporal, com per exemple impartir una classe de dansa a la setmana), "a temps parcial", i fins "a temps complet", a fi d'obtenir una visió més precisa i matisada de la realitat dels ballarins.

Gradació d'altres variables: En la mateixa línia, el disseny de l'estudi inclou gradacions d'altres variables rellevants, com per exemple les raons per deixar la dansa (des de "gens d'influència" fins a "principal raó"), el grau de diverses dificultats en el desenvolupament de la carrera, o la freqüència d'utilització de les estratègies de cerca de feina; i desagregacions, com el detall de les diferents fonts d'ingressos, que han permès diferenciar entre la dedicació a diverses activitats i la seva correspondència o no amb la remuneració d'aquestes.

Mostrà àmplia i prolongada: La mostra obtinguda és més representativa que cap altre estudi empíric que hagi examinat les carreres dels ballarins catalans, tant pel seu nombre (143 participants graduats en dansa), com per la seva diversitat demogràfica (representació homes/dones, repartits entre les tres disciplines i les quatre últimes dècades), comprenent una estimació d'almenys el 10% de la població total de graduats del Conservatori Professional de Dansa de l'Institut del Teatre en els últims 40 anys.

12. Referències

- Bennett, D. (2009). Careers in dance: beyond performance to the real world of work. *Journal of Dance Education*, 9(1), 27–34. <https://doi.org/10.1080/15290824.2009.10387381>
- Di Nunzio D., Ferrucci, G., & Toscano, E. (2017). *Vita da artisti, ricerca nazionale sulle condizioni di vita e di lavoro dei professionisti dello spettacolo*. Fondazione di Vittorio. <https://www.fondazionedivittorio.it/it/vita-artisti-0>
- Fundación AISGE. (2024). *Estudio Sociolaboral de la Fundación AISGE sobre Actores/actrices y Bailarines/as en España 2023*. <https://www.aisge.es/estudio-sociolaboral-2023-de-la-fundacion-aisge-contenidos-integros>
- Herrera-Guzmán, Y., Gates, A.J., Candia, C., & Barabási, A.L. (2023). Quantifying hierarchy and prestige in US ballet academies as social predictors of career success. *Scientific Reports*, 13, 18594. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-44563-z>
- Hopper, L.S., Blevins, P., Erskine, S., Hendry, D., Hill, R., & Longbottom, R. (2020). Sustaining dancer wellbeing through independent professional dance careers. *Theatre, Dance and Performance Training*, 11(4), 470-486. <https://doi.org/10.1080/19443927.2020.1740312>
- INE (2023). *Encuesta de Características Esenciales de la Población y Viviendas (ECEPOV), Año 2021. Datos definitivos*. https://www.ine.es/prensa/ecepov_2021.pdf
- Montgomery, S.S., & Robinson, M.D. (2003) What becomes of undergraduate dance majors? *Journal of Cultural Economics*, 27(1), 57-71. <https://doi.org/10.1023/A:1021580130420>
- Naclerio, E. (2023). Self-entrepreneurship in uncertain futures: the case of performing artists in Italy. *International Sociology*, 38(1), 142-160. <https://doi.org/10.1177/02685809221139111>
- Rannou, J., Roharik, I. (2006). Chapitre I. L'intermittence, forme dominante de l'emploi chez les danseurs, a Rannou, J., Roharik, I. *Les danseurs: Un métier d'engagement*. Ministère de la Culture-DEPS. <https://www.cairn.info/les-danseurs--9782110061232-page-25.htm>

Per saber-ne més

- Valverde, M.; Ryan-Valverde, D. (2024) Who is a dancer? a *Asociación Española Danza más Investigación: La Investigación en Danza Barcelona 2024*. Mahali Ediciones, València. ISBN: 9788412462531
- Ryan Valverde, D. (2024) *Les Carreres Professionals dels Ballarins*. Treball de Recerca. Institut Jaume Balmes, Barcelona.

Per a accedir a aquestes lectures o qualsevol altra informació sobre el projecte, contactar amb dagda.prof@gmail.com

